

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 10

nummer 1

1990

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Toegang tot de maandelijkse lezingen voor leden gratis.

Openingstijden:

Het museum is opengesteld:

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,
tel. 013-346622

redactie# Vennweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Bloemsierkunst "Abcoven",
Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 34.13.88

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

Boerenbond+ Bouwmarkt Goirle,
Weth. de Brouwerstraat 33, 5051 SJ GOIRLE.,

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheek, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 34.45.94

Stichting "Goirles Belang",
Guido Gezellelaan 50, 5051 MG GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

ROND DE SCHUTSBOOM

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Periodiek van de:

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle
tel. 013-34.66.22
Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
tel. 013-34.21.82

Jaargang 10

nr. 1

april 1990

INHOUDSOPGAVE:

- De gave Godts, oftewel Contagieuze sieckte blz. 2
der peste, door Cees Robben (4)
- Tussen "Ley en die Gemeynackeren": 6
Het verdere reilen en zeilen in de Heerlijk-
heid, door J.C.J. Hoogendoorn;
- Onderzoekingen naar de toestanden in de 12
Nederlandse Huisindustrie;
- Toponiemen, door Joseph Wijdemans (4) 16
- Oude symbolen in het huidige Goirle (3) 21
door P. Wiercx;
- Willibrordjaar roept vragen op; 30
- Stilstaan op ons erf, door Frans Timmers 35
- En..... 38

De Gave Godts _____ **oftewel contagieuse sieckte der** **peste, de gesel aller tijden.**

_____ door ' Cees Robben

Vervolg (zie nummer 3-1989, blz.2).

1630

In het laatst van 1629 stak de pest - kort na de overgave van de stad 's-Hertogenbosch de kop weer op. Het pesthuis werd weer geopend en een nieuwe pestmeester werd aangesteld tegen een jaarlijkse wedde van f 500,-- zolang de pest duurde. Was de stad van de plaag bevrijd dan werd het salaris gehalveerd. Tevens werd verboden goederen of eetwaren uit besmette huizen op de markt te brengen. Eerst in oktober 1632 hield de pest op. Behalve de pest heerste in 1631 ook de rode loop. (23)

1635

In 1634 was 's-Hertogenbosch weer min of meer door de pest besmet; in augustus 1635 woedde de ziekte weer in alle hevigheid. Een kundig pestmeester uit Utrecht werd aangetrokken. Hij verbond zich voor drie maanden tegen een wedde van f 120,-- per maand plus vrije huur, vuur en licht. De ziekte hield aan tot november 1638. (24)

1637

In Tilburg zijn weer verschillende huizen besmet met de pestilentielle ziekte. (25)

1643

De "Haestige Sieckte" oftewel "De Gave Godts" weer te Tilburg. (26)

1653 - 1654

Pest-epidemie te Alphen. (27)

1655

In de zomer van het jaar 1655 raasde de gevreesde ziekte weer in deze streken. Men was van mening dat de

lucht besmettelijk was; de zomer- en herfstvogels waren verdwenen en leken geheel uitgestorven...In 's-Hertogenbosch werd tegen het uitbreiden van de pest een keur uitgevaardigd met de volgende inhoud:

Indien de ziekte zich in een huis openbaarde moest men hiervan terstond aangifte doen bij de stadsregering en bij de pestmeesters. Bleven de bewoners nalatig dan waren de bureu verplicht dit te doen. Wie een besmet huis aanbracht ontving hiervoor zes gulden. De lijken van pestlijders moesten voor de begrafenis eerst worden geschouwd; wie een lijk in het geheim begroef, verbeurde lijf en goed.

De boven- en benedenvensters van besmette huizen moesten gesloten zijn en boven de deur moest men een strowis aanbrengen. Gedurende zes weken na het overlijden bleef de strowis boven de deur, ingeval van herstel bleef de strowis drie weken op zijn plaats. Wie in een besmet huis woonde of daar kwam was verplicht een witte roede te dragen ter lengte van anderhalf el. Niemand uit deze huizen mocht in het vleeshuis, op de vismarkt of op de markt iets kopen; dit moest gebeuren door bureu of personen die niet waren besmet. Men mocht geen contact hebben met gezonde personen hoe dan ook, op straat moest men deze gezonde mensen ontwijken.

De diepte der graven werd bepaald op vier of vijf voet en de onderlinge afstand van graven die binnen een jaar gedolven waren, zou twee of drie voet moeten bedragen. Pestlijken werden binnen zes en dertig uur begraven; de begrafenis geschiedde in de namiddag en ten hoogste vier personen mochten aan de begrafenis deelnemen. In een huis waar iemand aan de pest was overleden, mocht de eerste zes weken alleen het zoldervenster openstaan.

Huizen die besmet waren maar waar niemand was gestorven werden drie weken gesloten en grondig gereinigd; niets van de huisraad mocht worden verkocht of uitgedragen. Het stroo dat tot legerstede van de zieke had gediend en andere ongerechtigheden moesten binnenshuis worden verbrand, en degenen die de pestlijders verzorgden

mochten op bepaalde uren van de dag en de nacht niet op straat komen.

Het was niet geoorloofd op straat huisraad of kleren te reinigen; mest mocht niet in de straat worden opgehoopt maar moest direkt met slijkkarren uit de stad worden vervoerd. Het bloed van paarden of beesten die op straat adergelaten werden moest terstond worden afgespoeld, en barbiers werd het verboden het bloed van mensen op straat uit te gieten. Varkens en honden moesten van de straat af; vreemdelingen, kooplieden en bedelaars komende uit een besmette streek werd de toegang tot de stad verboden. (28)

1661

In het jaar 1661 werd het te 's-Hertogenbosch voorschift om voor huizen waar iemand was overleden een bos stro voor de deur te leggen als teken dat het lijk nog boven aarde stond. Voor oude mensen lagen daar vijf stenen bovenop en voor jonge mensen drie stenen. De huisgenoten moesten deze strobussel voor de deur leggen; het was geen burenplicht. Later kwam voor het stro-busseltje een andere vorm in de plaats; het werden vastgepakte ronde bossen van drie voet lang. Om de bossen werden voor gehuwden vijf touwtjes of riemen gebonden en voor ongehuwden drie. In plaats van stenen legde men vijf of drie roodgeverfde plankjes tegen de bossen ter grootte van een kloostermop, maar dan spits toelopend. (29)

1664

In het najaar van 1663 bespeurde men in Holland weer de eerstespooren van pest. Een schip dat lang voor Algiers had gelegen en daar door de pest was besmet, viel de haven van Amsterdam binnen. Tijdens de overtocht naar Holland waren vele matrozen gestorven, en zij die het er levend hadden afgebracht, zetten met de pest onder de leden te Amsterdam voet aan wal. Vanuit Amsterdam verspreidde zich de ziekte en kwam in 1664 binnen 's-Hertogenbosch.

In de jaren 1663-1664 telde Amsterdam 50.000 pest-slachtoffers.

In de jaren 1664, 1665 en 1666 constateerde men de gevreesde ziekte te 's-Hertogenbosch, Tilburg en Loon op Zand. De Algemene Staten der Verenigde Nederlanden hielden op 21 januari 1665 een plechtige dankdag omdat de pest in Holland was bedwongen.

De begraaflijsten van Tilburg geven voor de jaren 1663-1664-1665-1666-1667-1668 en 1669 respectievelijk 345-426-327-495-375-504 en 637 pestslachtoffers aan. In het jaar 1670 valt het aantal terug op 321 en in het jaar 1671 op 230. (30)

Wordt vervolgd.

-
- 23. Mr. J.H. van Heurn, deel II blz. 474.
 - 24. idem blz. 491.
 - 25. GAT, R 356 - 1637 - 148v. (Gemeente-archief Tilburg)
 - 26. GAT, R 689 - 1643.
 - 27. Alphen, Handschrift dr. Erens, deel III.
 - 28. Mr. J.H. van Heurn, deel III blz. 39-40-41-42.
 - 29. idem blz. 112.
 - 30. idem blz. 134.
-

TUSSEN „LEY EN DIE GEMEYNACKEREN „

HET VERDERE REILEN EN ZEILEN IN DE HEERLIJKHEID.

Door het "Reglement voor de Huishoudinge en Finantie" van de Heerlijkheden Tilborg en Goirle" van het jaar 1732, opgelegd door de Hoogmogenden uit Den Haag en gearresteerd op 8 mei van hetzelfde jaar, weten we meer aangaande het bestuur van onze Heerlijkheid. In de 18e eeuw werd de hoogste ambtenaar - de Drost of Drossard - door de Heer voor het leven benoemd, evenals de sekretaris. Hij was de plaatsvervanger of stadhouder van de Heer. Alle overige funkties waren tijdelijk voor één jaar, dat liep van januari tot januari.

Bij het opstellen van de nominatie voor al die tijdelijke ambten, moest men rekening houden met artikel 12 van genoemd reglement, dat voorschreef dat alle ambtenaren tot de gereformeerde kerk moesten behoren. En natuurlijk moesten "de nutste en bequaamste" tot die bediening op de nominatie worden geplaatst. De Heer kreeg tot februari de tijd om tot benoemingen over te gaan. Had hij zijn keuze gedaan, dan moest de Drost binnen 14 dagen een vergadering van Schepenen uitschrijven en dit door de voster laten aanzeggen. Op die vergadering werden de Schepenen geïnstalleerd en beëdigd. Twee van de Schepenen van het vorige college moesten altijd wegens het feit dat zij het klappen van de zweep kenden, in het nieuwe college plaatsnemen.

Na de installatie-vergadering kon het nieuwe college met het bestuurswerk beginnen en zij kwamen daarvoor tweemaal in de week bijeen, nl. op maandag en zaterdag, waarbij het college 's-maandags om de veertien dagen als rechtscollege optrad.

REGLEMENT
VOOR DE HUISHOUDINGE EN FI-
NANTIE VAN DE HEERLYK-
HEDEN VAN
T I L B O R G
E N
G O I R L E.

HERDRUKT IN 'sHERTOGENBOSCH,
By de Wed. C. A. VIEWEG, Stads-Drukster in de
Vugterstraat, 1788.

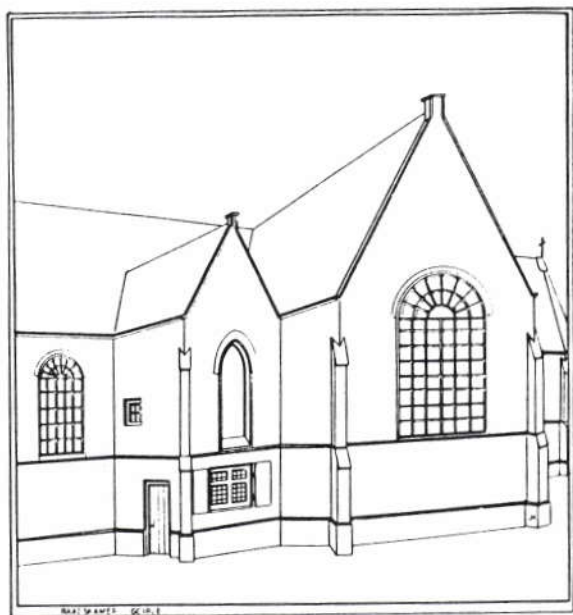
Titelblad van de herdruk uit 1788 van het bestuursreglement van 8 mei 1732.
Gemeente-archief Tilburg, inv. Van Visvliet nr. 97a.

Het gemene volk kon, wanneer men het niet eens was met een bepaalde bestuurlijke beslissing zoals b.v. het opleggen van een te hoge aanslag van de belasting, maar ook voor allerlei andere zaken, op maandag terecht als de Schepenen onder leiding van de Drost zitting hadden tussen 9 en 12 uur. Het reglement sprak over "doleantieën" en over "beswaar van lasten en andersints". De secretaris of zijn gezworen klerk maakte er aantekening van. De zaterdag was aangewezen voor de vergaderingen van Drost en Schepenen, van secretaris met armmeesters, zettters en gezworenen. Op die vergaderingen werd de agenda voor de komende week besproken, de publikaties voor de komende zondag klaargemaakt en geschillen tussen "geringe en arme luiden" opgelost.

De Drost of zijn plaatsvervanger - de president-schepen - moest voor het ordelijk verloop van de vergadering waken en de secretaris versloeg de vergadering in een apart boek. Een voor ons wat vreemd in de oren klinkende bepaling van het reglement luidde, dat bovenbedoelde vergadering in het Raadhuis moest worden gehouden. Die bepaling doelt duidelijk op de tijd dat het gemeentehuis ten huize van de Drost werd gehouden en die hield er een herberg op na, wat tot gevolg had dat de kosten van verteer later op de gemeenterekeningen werden teruggevonden. Pas onder het bestuur van Drost Bernagie komt men in 1685 tot een eigen raadkamer met daaraan verbonden een secretaris.

Ook in Goirle was de raadkamer ondergebracht in de herberg. In 1731 kwam daaraan een einde. Men bouwde toen een eigen raadkamer aan de zuidzijde van de kerk van 1450 tegen de westgevel van het zuid-transept.

De laatste herberg, die als dorpshuis fungeerde was eigendom van schepen Jan Brouwers en stond aan het Dorp en droeg de naam "Sint Joris."

Het reglement schrijft verder voor dat het schepenhuis "bij wintertijden van Gemeenteswegen sal worden beschickt en besorgt den noodigen Brand, Vuur en Ligt". Verder is ook nog uitdrukkelijk verboden tijdens de vergaderingen enige vertering te maken ten laste van de gemeente of wie dan ook; alleen de installatie van de schepenen vormde hierop een uitzondering,

want dat was namelijk geen bestuurlijke vergadering. Opdat er volgens de regels van het reglement voor de Huishoudinge en Finantie geregeerd zou worden, moest iedere regent beschikken over een gedrukt exemplaar van het reglement en tevens moest tijdens vergaderingen een exemplaar ter tafel aanwezig zijn. Telkens bij verandering van de schepenstoel moest op de eerste zondag daarna het reglement "voor den Volke afgekondigd worden".

De burgemeesters, niet te vergelijken met onze tegenwoordige burgemeesters, hoorden niet bij het bestuur. Zij hadden min of meer de functie van onze tegenwoordige gemeente-ontvangers, want zij beheerden de geldmiddelen en hadden de zorg voor het ontvangen en uitgeven van de gemeentegelden. Wat dat laatste betreft, ging hun machtiging niet verder dan f 5,--; gingen de uitgaven dit bedrag te boven, dan was daar een ordonantie voor nodig van schepenen en secretaris. Het was nu niet zo'n dankbaar baantje, want je moest maar zien je geld binnen te krijgen en meestal lukte dat niet gedurende de ambtsperiode van 1 jaar. Zij moesten rekenschap en verantwoording afleggen over hun ambtsperiode aan Drost en Schepenen en zij stonden onder controle van de Leenen Tolkamer en voor eventuele tekorten waren zij persoonlijk aansprakelijk. Zij moesten dus geld achter de hand hebben en daarom werden de burgemeesters aangezocht uit de goeude stand. Het is begrijpelijk dat men dat baantje weinig ambiëerde.

Geen wonder dat Simon de Leeuw: brouwer, brander, herbergier en landbouwer, en een van de vermogendste Goirle-naren, er in 1693 onderuit trachtte te komen en er zich op beriep ook molenaar te zijn en die waren van het ambt vrijgesteld. Vanaf 1647 tot 1798 zijn de meeste Goirlese burgemeesters bekend.

De landsbelastingen waren onredelijk zwaar in het generaliteitsland van Staats Brabant.

Het reglement geeft verder aan wat voor karweitjes er door de regenten en ambtenaren in het dorp moesten worden verricht. Zo moest de jaarlijkse schouw plaatsvinden van "Hairbanen, grote en kleine straeten en steegen, stroomen en waterloopen" door Drost, Schepenen

vorster en gezworenen en daar bij was dan ook nog de secretaris gevoegd. De Drost moest ook nog de "landloopers, vageboden, gauwdieven en schelmen" in de gaten houden en hij werd hierbij geholpen door vorster, schutter en bedelvoogden en soms werden daarbij de burgerkapiteins van de heertgangen ingeschakeld.

De Schepenen moesten bovendien "inspectiën oculair" houden op dijken, bruggen, dammen en keiwegen, maar deze waren er in Goirle geen, zomede op het gevangenhuis van het dorp, predikants- en schoolhuis, brandspuithuis, schoorstenen en ovens. Opstootjes en samenscholingen moesten verhinderd worden; bij vechtpartijen en ongelukken moesten zij zich op de hoogte stellen van die toestand.

Rijk werden zij daar niet van, want zij mochten er de gemeentekas niet mee belasten, alleen "vermits dikwijls den quaden weg en verre afgeleegentheid, dat de voerman, die den Drossard en Regenten derwaarts transporteert, sal betaalt moogen worden sijn karrevragt".

De kommerzitters moesten het boek der personele lasten formeren, terwijl de afkondiging der plakaten en ordonnanties moest geschieden door de vorster ten overstaan van Drost en twee Schepenen.

De vorster was volgens de instructie van 1660 gemeenteveldwachter en jachtopziener tegelijk. Die van Tilburg was een hoofdvorster, die van Goirle een ondervorster.

Tot slot regelt het reglement de salarissen voor de verschillende functionarissen en de Drost kreeg in 1729 voor zijn werkzaamheden voor Tilburg 800 gulden en voor Goirle 115 gulden; de secretaris had een salaris voor Tilburg van 900 gulden en voor Goirle van 180 gulden; de Schepenen in Goirle hadden ieder jaarlijks 75 gulden; de oppervorster had 39 gulden en de ondervorster 29 gulden.

Een schutter moest zijn werkzaamheden verrichten voor 14 gulden jaarlijks, een bedelvoogd voor 4 gulden maandelijks, een kommerzitter voor 12 gulden jaarlijks en tenslotte de gezworenen, die 12 stuivers per dag

konden incasseren.
(Kommerzetter: belastingschatter.)

J.C.J. Hoogendoorn.

Literatuur:

- "Het dorpsbestuur in de 18e eeuw, door C. Weijters.
"Bijdrage tot de geschiedenis van de Heerlijkheid
Tilburg en Goirle", door B. Dijksterhuis.
"Heerlijkheid en het dorpsbestuur", door F. Smulders.
"De macht en naburen in de dorpsregering", door F.
Smulders.
"De totstandkoming van het Bestuursreglement van
Tilburg en Goirle", door C.J. Weijters. "Lindeboom",
jaarboek I, 1977.
GAT, O.A.A. 1003-1037.
GAT, O.A.A. 1069
GAT, O.R.A. 634, fol. 16r.

Onderzoekingen naar de toestanden in de Nederlandsche Huisindustrie.

1914 - Goirle, vijfde afdeling deel III

INLEIDING.

In deze gemeente is de nog zeer belangrijke huisweverij nauw verbonden met de ter plaatse aanwezige jutefabrieken. Rijssen in Overijsel en Goirle zijn de enige plaatsen in Nederland, waar jute gesponnen en in grote hoeveelheid geschiedt. Is in Rijssen het gehele bedrijf - sedert ook het zakkennaaien niet meer aan thuiswerkers wordt uitgegeven - geconcentreerd in twee fabrieken van een vennootschap, te Goirle geschiedt het weven nog voor een deel door thuiswevers, terwijl ook het zakkennaaien in huisindustrie wordt verricht. Behalve behangsellinnen en jute wordt ook nog eenig katoen in huis geweven, doch hiervoor vindt men de krachten gemakkelijk elders, zodat dan ook een fabrikant uit Goirle 17 katoenwevers te Gemert en 2 te Mierlo aan het werk heeft. De volgende tabel geeft een overzicht van de omvang van de fabrieks- en huisindustrie te Goirle tijdens het onderzoek (1909-1910).

Werkgevers	Arbeiders in fabrieken	Thuiswerkers								Totaal	
		Jute	Katoen behang	Behang	Jute	Katoen	Katoen	Jute	Katoen behang		Jute behang
A	251	35	5	2	1	(1)	8	6	5	-	62
B	159	-	8	-	-	-	1	-	-	-	8
C	62	5	12	-	-	-	5	-	-	-	28
D	-	1	3	-	-	-	-	-	10	5	24
E	80	2	-	-	(2)	2	-	4	-	-	8
F	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
G	-	-	6	-	-	-	-	-	1	1	8
H	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	2
I	-	-	9	-	-	-	-	-	1	1	10
J denim(3)	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
K thuiswevers	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
Totaal	587	43	44	2	3	21	10	21	11	155	

(1) en 1 jute-wever te Mierlo

(2) en 17 katoenwevers te Gemert en 2 in Mierlo.

Het behangsellinnen (z.g.schilder) bestaat uit een ketting van linnen en een inslag van jute of van linnen. De inslag krijgen de schilderwevers gewoonlijk ongespoeld. Dit spoelen wordt zoveel mogelijk aan vrouw en kinderen opgedragen; enkele wevers laten buitenshuis spoelen. Ook werkgevers laten soms het spoelen door thuiswerkers verrichten, zowel inslag als de ketting.

(3) denim: stevige katoenenstof meestal met gekleurde ketting en witte inslag met als binding 3- of 4 schachts kettingkeper).

Is in Goirle het aantal huiswevers in verhouding tot dat der fabrieksarbeiders groter dan te Tilburg, veel wijst er op dat de huisindustrie daar ook nog langer zal stand houden. Het zijn geen overblijvers uit een vorig industrieel tijdvak, die men te Goirle in het getouw vindt zitten, doch voor een belangrijk deel nog jonge mannen en vrouwen. Van een uitsterven zal hier dus voor deze bedrijfsvorm vooreerst nog geen sprake zijn. De grootste werkgever deelde mede dat voor hem als huiswever werkzaam waren:

in 1905-1906 43 vast en 7 tijdelijk;
in 1906-1907 44 vast en 35 tijdelijk;
in 1907-1908 69 vast en 25 tijdelijk.

Deze produceerden in die 3 jaren onderscheidelijk 716.312 meter, 771.331 meter en 916.357 meter, terwijl in dezelfde jaren in zijn fabriek geproduceerd werd: 910.389 - 1.131.378 - 1.555.840 meter.

De huisindustrie nam hier dus toe wegens algemene vermeerdering der produktie, doch niet zo sterk als deze. Een blik op Twente, waar de uitsluitend fabrieksmatige textielnijverheid zich nog steeds krachtiger ontwikkelt, wettigt evenwel het vermoeden, dat ook in het zuiden de voordelen van het machinale bedrijf eenmaal de doorslag zullen geven ondanks traditie en volksaard.

Dat vrouwen weven of andere bedrijfswerkzaamheden verrichten, geschiedt bijna steeds uit nood. Is de man ook

huiswever, dan kunnen zij bij zwaar werk elkaar helpen, doch werkt de man op een fabriek, dan is het voor de vrouw - die tegelijk haar huishouden moet verzorgen - een uiterst zware taak om enigszins geregeld voort te weven. Dat het werk haar zwaar valt en de zorg voor de kinderen eronder lijdt, was een veelgehoorde klacht en menig vrouw erkende, dat de kinderen veel te vroeg mee moesten aanpakken om moeder als weefster en huisvrouw de arbeid te verlichten.

DE ARBEIDERS.

De zelfstandig voor de werkgever werkende wevers en weefsters zijn in de volgende tabel opgenomen.

Leeftijd	Mannen		Vrouwen			Totaal
	Geh.	Ongeh.	Geh.	Wed.	Ongeh.	
10 - 11 jaar	-	1	-	-	-	1
12 - 15 "	-	9	-	-	-	9
16 - 19 "	-	1	-	-	-	1
20 - 24 "	-	6	4	-	1	11
25 - 29 "	7	4	6	-	1	18
30 - 39 "	15	8	12	1	-	36
40 - 49 "	20	6	2	1	1	30
50 - 59 "	14	3	1	-	-	18
60 - 64 "	4	-	1	-	-	5
65 - 69 "	8	1	1	-	-	10
70 jaar en ouder	3	-	-	-	-	3
Totaal	71	39(1)	27	2	3	112

(1) en 2 onbekend.

Als hulpen waren bij de wevers en weefsters werkzaam:
 6 jongens van 7 - 9 - 11 - 12 - 12 en 13 jaar;
 4 meisjes van 9 - 10 - 23 en 33 jaar;
 27 gehuwde vrouwen, waarvan 1 van 21 jaar, 2 van 25-29 jaar; 11 van 30-39 jaar; 8 van 40-40 jaar; 1 van 51 jaar; 3 van 60-65 jaar; 1 van 71 jaar; 1 weduwe van 63 jaar en drie gehuwde mannen tussen 30 en 39 jaar.

Het aantal kinderen dat bij het spoelen helpt, is zeker belangrijk groter dan uit deze opgave zou blijken.

Op een tweetal spoelsters na zijn alle hulpen huisge-
noten van de wevers. Van de 3 gehuwde mannen werken
2 thuis na afloop van hun werk op de fabriek, de ander
is opperman en weeft bij werkloosheid. Van de vrouwe-
lijke hulpen zijn er 7, die haar man of kind af en toe
aan het weefgetouw aflossen.

De spoelsters, die voor anderen thuis spoelen zijn:
8 gehuwde vrouwen van 21, 22, 28, 33, 39, 44, 70 en
77 jaar; 1 weduwe van 67 jaar; 2 ongehuwde vrouwen
van 22 en 30 jaar.

Ook spoelen nog twee jongens van 10 en 11 jaar.

Van de spoelsters doen enkele ook nog andere bedrijfs-
arbeid als kettinggaren scheren en zakken naaien.

De tabel doet zien - hetgeen reeds in de inleiding
was gezegd - dat in tegenstelling met Tilburg hier
nog jonge arbeiders in de huisindustrie komen.

Slechts ongeveer 1/4 der huiswevers is 50 jaar.

Aangesloten bij een vakvereniging waren 70 wevers.

Wordt vervolgd.

Abbichoven Bakartlant Coeweyde. . . _____

Reydt. . . **TOPONIEMEN** . . Tyvert

_____ . . . tVenne Wenninckvoirt Zoeyakkers

Vervolg (zie nummer 3-1989, blz. 26-29).

BRAAMACKER

Visvliet geeft in 1791 aan dat deze akker in de Heertgang Kerk was gelegen. (Visvliet GAT R456 Fol 37v). De precieze plaats is niet meer te achterhalen. Mogelijk dat de "Breemacker" welke in 1423 voorkomt, dezelfde akker is. (Oisterwijk R144 Fol 10).

Zie daarvoor ook het later te bespreken "Bremacker". De naam houdt natuurlijk verband met braamstruiken.

BRAECK(EN) - BRAAKBEEMD - BRAAKAKKER

"Lant in die braeck aent fen". Twee keer komt dit toponiem voor. (Oisterwijk R.145 fol 7v, 1426 & R.161 fol 23v 1453).

"Braecken" vindt men op Conincxvoirt, op den Baker-tant, op het Ven, in heertgang Kerk, op Gorp en op Nieuwkerk. De benaming duidt op ontginning van woeste grond. Behalve de benaming onder Nieuwkerk, die heeft te maken met het "hof ten Brake" onder Alphen, want het volgende werd gevonden:

in 1517 "Lamel in dat Egelbroeck bij Hofken ten Braecken" (GAT R. 266, fol 20v);

in 1538 "erf des Godshuijs en de Heren van de Braecken" (GAT R. 284, vol 40);

in 1540 "aen de Nieuwstraet in het Hof ten Braecken" (GAT R. 287 fol 4v);

in 1597 "de erffen van de Hof te Braecke tot Alphen" (GAT R. 343, fol 10v).

De Braakbeemd zal aan een van de braken gegrensd hebben. (GAT R.460 fol 147, 1780-1800). De Braakakker lag in de heertgang Kerk. (GAT Visvliet 869, 1791).

BRAKHEKKEN

Rond 1700 komt deze naam voor (helaas is niet meer te achterhalen in welke acten) in de omschrijving: "Den Hoek tussen de Hellen en het Brakhekken teijnen den Kattenhoek".

De "Kattenhoek" moet ooit een boerderij geweest zijn nabij de "Kattenkuil", die gelegen heeft tussen de huidige Frankische Driekhoek en de Acacialaan/Baroniebaan, zowat waar nu de Hellenschool staat. Over Kattenhoek en Kattenkuil willen we het later hebben.

Wat is een Brakhekken? Dat is een hek, ter afsluiting van een perceel weide of akker, dat horizontaal draait. Het tegenovergestelde van een Klaphekke, dat vertikaal draait.

BRANDACKER

De "Brandacker" is gelegen in den "Brant" (zie hierna onder De Brant). (GAT R.456 fol 145v, 1780-1800). Het is een perceel akkerland.

BRANDKUILEN

Brandkuilen vindt men op diverse plaatsen in het dorp terug. Deze werden gegraven om bij brand over bluswater te beschikken (emmertjes doorgeven). Deze brandkuilen werden alleen gevonden bij burgerwoningen, daar een boerderij meestal beschikte over een drenkkuil voor het vee. Een brandkuil hoeft niet altijd gegraven te zijn, ook vennetjes werden daarvoor gebruikt, die staan van nature al vol water. Een brandkuil hebben we nog in Goirle, n.l. het "Morteltje", aan de noordzijde van de hoek Wermenbossestraat/Kruisbaan.

Voor de oorlog bestond er nog een aan de Dorpsstraat, achter de woning van Dhr. Eijsermans aan de Tilburgseweg.

In 1777 wordt melding gemaakt van een brandkuil nabij de Kerk. (Dit is de Roomsche kerkschuur, welke toen stond op het terrein tussen de Instuif en de flats aan de Dr. Schaepmanstraat) en een in de Ketsheuvel - de huidige Kerkstraat - even voorbij de brandweerkazerne.

(Tilburg R 360 fol 20, 1644), dit is achter de St. Janstraat uit; "gelegen in haartgang Kerck" (Tilburg Visvliet 869, 1791); "Brijmacker bij de Kerk" (Tilburg R 859, 1810).

Dat brem niet alleen bij Den Brem groeide, blijkt wel uit het bovenstaande; vroeger groeide deze plant net zo welig als heden ten dage.

BREMSTRAETJE

Het Bremstraetje zou gelegen hebben op de "Conincxvoirt" (voorbij de Dr. Keijzerlaan aan de rechterkant van de Tilburgseweg).

BREMSTUC

Dit komen we in 1420 tegen zonder verdere plaatsaanduiding: "lant dat Bremstuc" (Oisterwijk R 143 fol 43).

BROOLANT

Deze akker wordt in 1440 genoemd en behoort dan onder Abcoven. Omtrent de herkomst van de naam kun je alleen maar gissen. Mogelijk is het een verschrijving voor "broeklant".

Wordt vervolgd.

Joseph Wijdemans.

"OUDE SYMBOLEN" in het huidige Goirle

Deel 3. HET-ING-SYMBEOL.

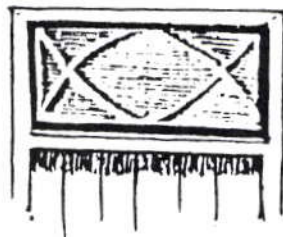
Deel 1 en 2 van deze serie over oude symbolen handelden over respectievelijk het "Zonne-symbool" en "De levensboom".

De zon en een boom zijn voor ons vertrouwde beelden. Dit is wellicht minder het geval met het ING-symbool. Toch is het meer vertrouwd dan u wellicht vermoedt!

Wandelend door Brabants dreven komen we het symbool tegen in bovenlichten van boederijen.

Vertier zoekend op pleinen van oude stadjes en dorpen zien we ze in allerlei vormen en varianten boven de voordeuren van oudere huizen en gebouwen.

Het ING-symbool is een teken van vruchtbaarheid die voor onze verre voorouders van levensbelang was; zij waren immers geheel afhankelijk van de vruchtbaarheid die de natuur hen schonk.

Het verband tussen de natuur en het leven van mens en dier is in onze moderne maatschappij bijna geheel verloren gegaan. In onze steden met hun comfort aan verlichting, bestrating en behuizing, voelt men nauwelijks nog het wezenlijk verschil tussen voorjaar, zomer, herfst en winter.

Ook in onze dorpen, waar steeds meer een oppervlakkige, uiterlijke schijn de waarde van de mens bepaalt, voelt men niet meer de banden met de levende natuur.

Hoe anders stonden onze Germaanse voorouders daar tegenover!

Het waren in hoofdzaak boeren, vokomen afhankelijk van wat de natuur hen gaf en ontnam.....

Het is daarom geen wonder dat vruchtbaarheidssymbolen zo'n belangrijke plaats innamen. Een symbool was voor hen een wens, een bede!

Deze vruchtbaarheidswens betrof niet alleen het gewas op de akkers of de dieren op stal.

Een groot aantal gezonde kinderen was minstens van even-groot belang; de toekomst en het behoud van de hele familie, van de hele volksstam waren daarvan afhankelijk. Op grond van deze levensopvatting is het verklaarbaar dat in vele symbolen in de eerste plaats een levens- en vruchtbaarheidssymbool moet worden gezien.

Bij vele oude volken bestond het geloof in een heilige verbintenis van hemel en aarde.

De hemel duidde men aan met het teken

en de aarde met het teken

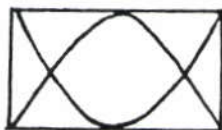

De vereniging van deze begrippen wordt nu

Deze voorstelling is dus ontstaan uit de combinatie van het teken voor de (vrouwelijke) aarde en de (mannelijke) hemel: het "Goden-huwelijk", de

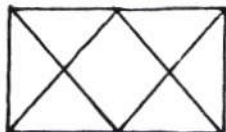
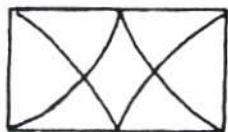
paring van de goden van hemel en aarde.

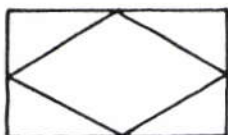
In de volksmond werd het symbool aangeduid als "de wieg en het graf".

Men gaf daar op eenvoudige wijze het voortgaande leven mee aan.

In de loop der eeuwen is er nog al wat aan dit symbool veranderd door de behoefte aan vereenvoudiging en styltering:

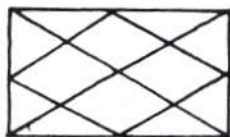

Tenslotte kreeg het de vorm van een ruit.

Het is het teken van de moederschoot, waaruit steeds het nieuwe leven wordt geboren.

In bovenlichten zijn het vooral ruiten met een maalkruis erdoor, die opvallen.

Dit maalkruis- symbool van vermeerdering- werd later in de reken- en wiskunde in dezelfde betekenis overgenomen.

Volgens vele onderzoekers op dit gebied, is de ruit terug te voeren tot de ING-rune. De ING-rune had de symbolische betekenis van huwelijk, van vruchtbaarheid, van nakomelingschap.

ING was de stamheld van de INGVAEONEN en volgens het Angelsaksische runenlied is de letter NG naar hem genoemd. We vinden het woord ING nog terug in de uitgangen van vele Twentse familienamen op ING of INK, zoals b.v. Stokking, Siebeling, Bannink, Sweelinck, Vondeling, Vredeling, Lenfrink, Olde Riekerink, etc. Ze hebben allemaal de betekenis van "afstammeling van".

Het wordt nu tijd wat dieper in te gaan op de Runetekens.

Runen zijn Oud-Germaanse schrifttekens. Zij werden oorspronkelijk gebruikt met een magische bedoeling. Vandaar dat men ze ook "geheim- of tovertéken" noemt. Tacitus verhaalt ons reeds van het religieuze gebruik, dat onze Germaanse voorvaderen van deze tovertekens - de runen - maakten.

Ze werden op takjes van een vruchtdragende boom gesneden, op een witte doek uitgeschud en daarna - als uiting van de wil der goden - geraadpleegd door de priester van de stam of door de huisvader.

In feite waren deze "tovertekens" de voorlopers van de eigenlijke runentekens, die in later tijd werden gebruikt voor het doen van mededelingen, het overbrengen van woorden en begrippen. Ze vormden een soort alfabet, waarvan één der oudsten - de z.g. algemeen Germaanse Runenrij - er uit ziet zoals hiernaast is weergegeven.

Met deze tekens konden vrijwel alle klanken en gedachten tot uitdrukking worden gebracht.

De gene die deze eerste uiting van schrijfkunst van onze voorouders kon lezen, stond in hoog aanzien en werd bij alle belangrijke gebeurtenissen geraadpleegd.

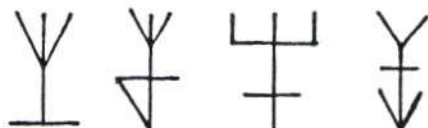
Het runen-alfabet werd vanaf omstreeks het begin van onze jaartelling tot in de 13e eeuw gehanteerd.

Van de eigenlijke runen is in Nederland niets meer overgebleven. Wel een vorm, die van de runen is afgeleid: de z.g. "HUISMERKEN", ook wel "HOFMERKEN" genoemd.

Deze zijn in ons land nog lang in gebruik geweest; vanaf de 13e eeuw tot in de tweede helft van de 18e eeuw.

De eenvoudigste huismerken zijn simpele inkervingen, bestaande uit rechte en schuine lijnen mét of zonder dwarsstreepjes. Uiteraard waren deze het gemakkelijkst te krassen of te snijden in houten of metalen voorwerpen.

Enkele voorbeelden:

De huis- of hofmerken werden als eigendomskenmerk gevoerd door de eigen-erfde boerengeslachten en hielden oorspronkelijk verband met het erf, de hoeve. Alle werktuigen werden van het eigen merk voorzien, door middel van insnijden, inkerven, ook wel inbranden. Ook werd het merk in bomen gekerfd of geborduurd op dekens, b.v. paardedekens en andere stoffen. Eveneens werden de huismerken ingegrift in de horens van het vee of b.v. in de snavels van zwanen.

Hadden de huismerken oorspronkelijk betrekking op het erfgoed zelf en het grondbezit, op den duur wijzigde en verruimde zich hun betekenis.

Zo werden ze persoonlijke kentekenen.

Zij kwamen/komen voor op grafzerken, kerkbanken, zegels wapens en oude akten.

We zien dit b.v. in een schepen-protocol van 1593 uit Eindhoven:

Actum den XXVIIIsten maai 1593 ter presentie van de personen voers., my als secretaris deser stadt present, Willem Janssen van Loen.

LONEUS, seer.

Sebastianus Kesselius, vicedec. et pastor.

Reinder Willem Reinderssen

Dmerck Jan Stevens.

Dit is dmerck van Jan Robben, kerckmeester.

(Brabants Heem jr.g. IX 1957)

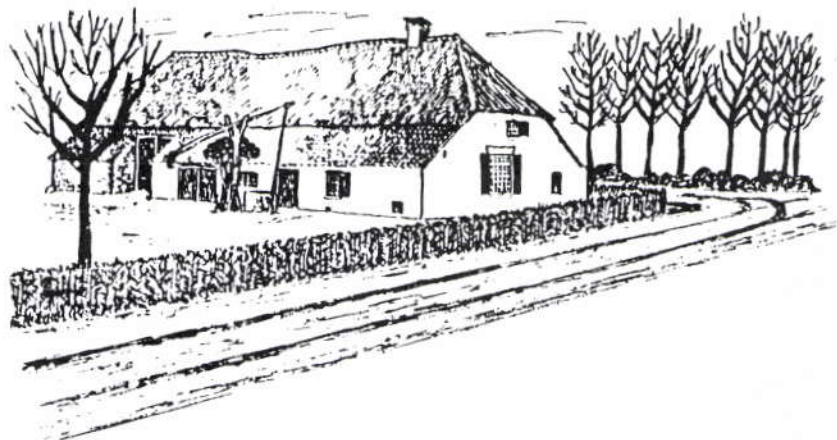
De huismerken zijn pas in de tweede helft van de 18e eeuw verdwenen. Uitgezonderd sommige familie-wapens, waarin ze zijn blijven voortleven tot op de dag van vandaag.

Ook hier is niet alleen wat de vorm betreft een grote overeenkomst met de rune, ook de symbolische achtergrond is in wezen gelijk. Ze zijn als het ware op te vatten als een soort geslachtswapen, dat steeds onveranderd overging van vader op oudste zoon. Vaak hadden jongere zoons als huismerk eenzelfde stamvorm, welke iets werd gewijzigd door er een streepje aan toe te voegen, af te laten of te veranderen. Hierdoor was dus de afstamming van een familie of geslacht af te lezen uit de grondvorm van het gebruikte huismerk.

We zien dit in het volgende voorbeeld:

Een vermoedelijk huismerk van eigen bodem is te vinden op een balk, afkomstig van "de boerderij van Priems", die in vroeger tijden aan de Abcovenseweg stond, ongeveer ter hoogte van de Abcovensedijk.

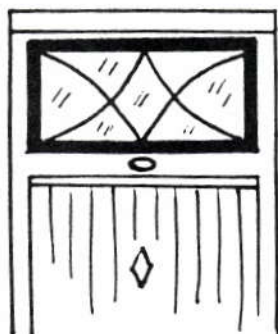
De boerderij is afgebroken in de dertiger jaren. Van het sloopmateriaal werden op dezelfde plaats twee huisjes gebouwd, die nu nog bewoond worden. Enkele balken van de oude boerderij zijn verwerkt in de Maria-kapel bij Mill-Hill. Eén balk, althans een deel ervan, is in bezit van de familie Smolders aan het Rietven 1.

Die is terecht zuinig op dit kostbaar bezit; het is een klein monument van meer dan 450 jaar oud!

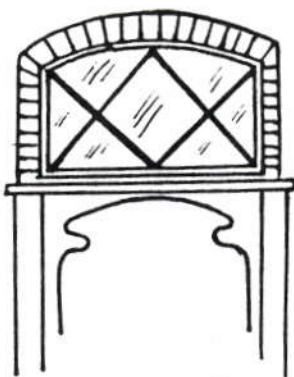

Op oude foto's van Goirle zijn nog ING-symbolen te zien in fraaie bovenlichten. Ze zijn intussen verdwenen zoals zoveel slachtoffer werd van de drift tot vernieuwing en uitbreiding.

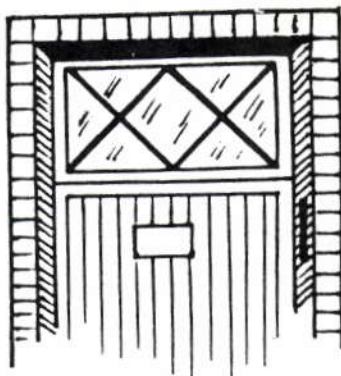
Speurend door het huidige Goirle heb ik de volgende ING-symbolen nog kunnen ontdekken.

Van Hessen-
Kasselstraat 22

Oranjeplein
49-51

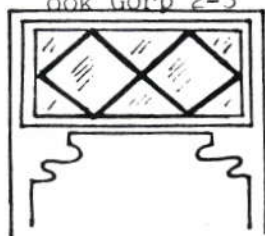
Tilburgseweg 7
ook: Hoogstr.36- 58
Th.v.Diessenstr.
54-68

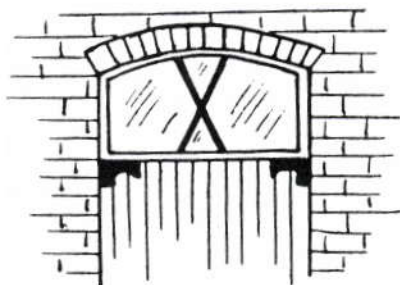
Abcovenseweg 38-38a
ook Gorp 2-3

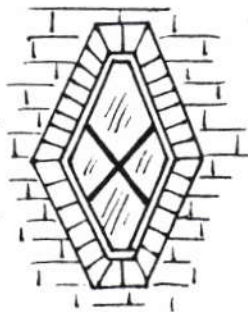
Tilburgseweg 71
♦ herhaalt zich 11x
in de raampartijen

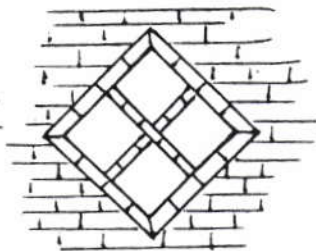
Kerkstr.
54 a-b-c
ook:
Kloosterstr.59
en Rielsedijk 5

Emmastr.47
Kerkstraat 14
Hoogstr.43-45

Rielsedijk 5
(5x)

Kloosterstr. 27
(gemetseld
boven de etalage
van bakker Spapens

Overigens zonder aanspraak te maken op volledigheid.

Degene, die mij deze kan verschaffen, is van harte welkom!

P. Wiercx.

Geraadpleegde literatuur:

Naast de vermelde bronnen in "Rond de Schutsboom" nr. 2 en 3 - 1989:

- René Smeets: Ornament, symbool en teken;
- Dr. H. Smits Nieuwenkamp: Het raadsel der huismerken.

WILLIBRORDJAAR ROEPT VRAGEN OP.

(Uit Katholiek Nieuwsblad van dinsdag 26-9-1989).

Ter gelegenheid van het Willibrordjaar dat begin november zal worden geopend, organiseert de Katholieke Universiteit Nijmegen donderdag en vrijdag een internationaal congres over "Willibrord, zijn wereld en zijn werk". Naar aanleiding daarvan zette de Utrechtse historica M. Breij zich aan het schrijven en werpt de vraag op of het niet tijd wordt dat het verblijf van de Nederlandse patroonheilige hier te lande aan een kritisch onderzoek onderworpen wordt. Een nieuw relaas over een oude discussie.

Op 7 november 1989 zal het 1250 jaar geleden zijn dat Willibrord, patroon van de Nederlandse kerkprovincie, op 81 jarige leeftijd overleed. Wanneer wij de historische uitgaven zelfs uit onze tijd mogen geloven, is Utrecht van grote betekenis in Willibrords leven en werken geweest. Keer op keer wordt de lezer van boeken over de vroegste geschiedenis van ons land geconfronteerd met een geschiedschrijving over Willibrord die steeds weer herhaald en overgeschreven wordt.

Willibrord werd in het jaar 658 in Northumbrië geboren en groeide op in het klooster van Ripon. In het Ierse Rahtmeleigi werd hij tot priester gewijd. Hij werd enthousiast voor het missiewerk op het continent en stak met elf gezellen in 690 de zee over. Reeds vanaf dit punt zijn er in de geschiedschrijving verschillen te constateren. Het begint al met de plaats waar Willibrord aan land ging. Zijn biografen Alcuinus (achtste eeuw) en Theodefried van Echternach (twaalfde eeuw) spreken over "de monden van de Renus". Dit gegeven is sinds de zeventiende eeuw geïnterpreteerd als "aan de Rijnmond", dus bij Katwijk in Zuid-Holland. Merkwaardig is het dan wel dat Willibrord en zijn gezellen met de eenvoudige middelen van hun tijd de zee overstaken op een punt waar de afstand Engeland-continent het grootst is!

Met het feit dat de twaalfde-eeuwse biograaf Theodefried van Echternach "Gravelinge" als landingsplaats noemt hebben de historici niets gedaan. Circa 500 kilometer zuidelijker van Katwijk, aan de Franse kust, ligt Gravelines. Het is op zijn minst opmerkelijk dat daar een zandbank voor de kust "Wilbrort Sant" heet; Willibrord patroon van het plaatsje is en er in de omliggende streek een oude en omvangrijke Willibrordverering bestaat.

DEGELIJKER ONDERZOEKER?

In 695 werd Willibrord door Paus Sergius te Rome tot bisschop gewijd. Vanaf die tijd ontplooidde Willibrord een grote missie-activiteit vanuit Trajectum. Daarnaast was hij abt van het klooster dat in de oudste bronnen Aefternacum of Epternacum wordt genoemd. Wanneer men uitgaat van de gangbare opvatting dat Trajectum Utrecht is en Aefternacum het Luxemburgse Echternach, moeten bisdom en klooster wel erg ver uiteen gelegen hebben. Merkwaardigerwijs wordt er in Willibrords levensbeschrijvingen nooit gesproken over reizen die hij ondernomen zou moeten hebben

om de contacten met zijn bisdom en klooster te onderhouden.

Als we aannemen dat de abdij die Willibrord met zijn gezellen stichtte dichtbij zijn bisschopszetel stond, ontkomen we niet aan de vraag of Trajectum Utrecht is en Aefternacum gelijk aan Echternach.

In Noord-Frankrijk liggen midden in het gebied van een reeds zeer oude Willibrordverering, enkele kilometers van elkaar, de plaatsen Tournehem en Eperleques die worden verbonden door de "Voyette des Moines", het weggetje van de monniken.

Een volgende moeilijkheid vormen de goederen die het bisdom van Willibrord door schenkingen van bijvoorbeeld graven, bisschoppen en zelfs via Karel de Grote heeft verworven.

Van deze schenkingen zijn oorkonden opgemaakt die geen van alle origineel bewaard zijn gebleven. Zij zijn overgeleverd in een elfde-eeuwse verzameling, het zogenaamde Cartularium van Radboud. Zo is er in afschrift een goederenlijst overgeleverd die aan het eind van de negende eeuw is opgesteld en die de bezittingen van het bisdom Trajectum weergeeft. Alleen deze lijst bevat al meer dan tweehonderd geografische namen waarvan slechts enkele in Nederland zijn aan te wijzen.

Hoe is het toch mogelijk dat de archivaris Albert Delahaye (1915-1987) het overgrote deel van deze plaatsen in Noord-Frankrijk terugvond? Was hij in zijn eentje een degelijker onderzoeker dan alle historici bij elkaar of zocht hij alleen maar in de juiste streek?

PATROONVERERING.

Over het overlijden van Willibrord is weinig bekend. Algemeen wordt aangenomen dat hij in Utrecht stierf en in Echternach werd begraven (conform zijn uit 728 daterende wens dat zijn lichaam in het klooster van Epternacum moet rusten).

Afgezien van de vraag wáár Willibrord overleed is het intrigerend dat er twee plaatsen zijn die claimen het corpus van de heilige te bezitten.

Allereerst is dat de abdij van het Luxemburgse Echternach. Toen men daar in 1031 op zoek ging naar zijn sarcofaag trof men in de derde geopende sarcofaag het ongeschonden lichaam van de heilige aan. Dat is merkwaardig als we bedenken dat er reeds in de jaren 952, 980 en 987 door Echternach relieken van zijn lichaam zijn geschonken aan onder andere Trier en Regensburg.

In 1712 werden in het Noordfranse stadje Abbeville de beenderen en de schedel van "St. Willibrord, belijder en bisschop van Fresia" ontdekt. Heel vreemd is het toch wel dat Utrecht, de plaats waar hij zovele jaren werkte, in 1301 aan de abdij van Echternach om relieken van hem vroeg. In de middeleeuwen was het vereren van een heilige zonder relieken ondenkbaar!

In de loop der eeuwen zijn er talijke biografieën van Willibrord geschreven. De oudste dateert uit de achtste eeuw en werd geschreven door Alcuinus, op verzoek van Beornrad, bisschop van Sens in Noord-Frankrijk. Hierbij is de vraag gerechtvaardigd: welk belang zou een Franse bisschop kunnen hebben bij het laten schrijven van de biografie van een Utrechtse bisschop?

Als Willibrord werkelijk in Utrecht zijn bisschopszetel had, mag men verwachten dat er duidelijk sporen van zijn verering terug te vinden zijn, bijvoorbeeld in de vorm van door hem of aan hem gewijde kerken, toponiemen, viering van zijn feestdag, de verering van zijn relieken etc. De oudste kerken van het bisdom Utrecht blijken geen van alle aan Willibrord te zijn gewijd. Vóór de twaalfde eeuw waren er geen kerken die zijn patronaat droegen.

Met betrekking tot de liturgische verering van Willibrord is er iets vreemds aan de hand. In een beroemd eind dertiende-eeuws Utrechts handschrift als het Prosaarium no. 417 (uit het bezit van de Utrechtse Mariakerk) zijn vele sequensen van heiligen opgenomen. Het is frappant dat Willibrord als grondlegger van het bisdom en andere "Utrechtse" heiligen, zoals Bonifacius, Radboud en Lebuinus geen eigen sequens hebben en andere,

minder belangrijke heiligen wèl!

Aan onze nationale heilige is slechts één sequens gewijd in een vijftiende-eeuws handschrift uit Den Bosch.

Uit het bovenstaande blijkt dat er op essentiële punten in de gangbare geschiedschrijving over Willibrord vraagtekens geplaatst moeten worden. De opvatting dat Willibrord vanuit Utrecht werkte, is gebaseerd op het naar alle waarschijnlijkheid twaalfde-eeuwse uitgangspunt dat Utrecht het Trajectum van Willibrord is. Daarna heeft de officiële wetenschap er nooit meer bij stil gestaan of dit uitgangspunt wel juist zou zijn.

De geschiedenis op papier (de verzameling in afschrift overgeleverde oorkonden) stemt niet overeen met de uitkomst van onderzoeken vanuit andere invalshoeken. Zo heeft archeologisch onderzoek op het Utrechtse Domplein en omgeving nog nooit de aanwezigheid van Willibrord, een Domschool en een Salvatorkerk uit zijn tijd kunnen aantonen. Helaas zijn de onderzoeksresultaten van Albert Delahaye inzake de geografische ligging van Willibrords werkterrein nog door te weinigen serieus genomen. Het ware te wensen dat het aanstaande Willibrordcongres in Nijmegen en diverse andere activiteiten in het Willibrordjaar vele wetenschappers de inspiratie zal geven het leven en werk van deze belangrijke figuur opnieuw te onderzoeken.

Drs. M.C. Breij.

De auteur is historica.

Stilstaan op ons erf

PALM.

Vele geloofsbelevissen, gewoonten en gebruiken met hun intenties, die eeuwenlang in het leven van de mens centraal stonden, ontsnappen voortdurend aan onze aandacht.

De voorbereiding op het hoogste feest van het kerkelijk jaar, Pasen, kennen wij allen als de 40-daagse vasten, een tijdperk met een rijkdom aan gebeden, lezingen en plechtigheden. Kennen en beleven zijn twee verschillende begrippen, waarbij we weleens vergeten dat het beleven het enige duurzame is!

Een plantengeslacht dat is uitverkoren tot symbool van belangrijke plechtigheden in de vastentijd en daar ook nog uitdrukkelijk aanwezig moet zijn, is de BUXUS SEMPERVIRENS ofwel PALM. In de bijbel komt deze plant nergens duidelijk voor want overal waar sprake is van palmen wordt de dadelpalm bedoeld.

"De scharen trekken de Verlosser tegemoet met bloemen en palmen en brengen de zegevierende overwinnaar hun hulde".

Palmzondag herdenkt de luistervolle intocht van de Verlosser binnen Jerusalem en de palmwijding ontmoeten we reeds in de 4e eeuw te Jerusalem. De echte palmtak werd het symbool van de overwinning van het licht en aldus nog veel gebruikt als mascotte boven de deur, die dan met Palmzondag ieder jaar door een verse wordt vervangen. In noordelijke streken is de behoefte palmtakken te gebruiken ook doorgedrongen, maar omdat daar geen echte palmen verkrijgbaar waren, heeft men de Buxus als vervanging genomen en zijn het de takjes van deze plant, die met Palmzondag op gevarieerde wijze

Buckbeem of Palmboom.

Buxus sempervirens, bloeiend: vrouwelijke bloempjes links beneden, mannelijke rechts boven

als symbool van eeuwigheid en overwinning worden gebruikt. Na de 12e eeuw werd het de gewoonte om met Aswoensdag de gewijde as, verkregen uit de overgebleven palmtakken, aan alle gelovigen uit te reiken als teken dat alles wat aards-gebonden is, ziek is en 'heil' (helen = gezond maken) en barmhartigheid van God nodig heeft.

Slechts weinigen zullen de Buxus ooit gezien hebben als een echte boom; meestal zijn het struiken, die een droge kalkhoudende grond voor lief nemen. Er hangt een eigenaardige geur tussen het leerachtige, altijd groene loof, afkomstig van stoffen die in de glimmende blaadjes zitten, waardoor het palmboompe vroeger geneeskracht werd toegeschreven (sempervierens = altijd groen). Het hout zinkt in water, is dus buitengewoon dicht van structuur, geelachtig van kleur en fijn generfd. Sedert de oudheid maakte men er fluiten van.

Ook kan men het prachtig draaien en bewerken; er is een tijd geweest dat vele kunstvoorwerpen van dit hout werden gemaakt. De boompjes zijn zo ijverig gekapt en gerooid voor het hoogbetaalde hout, dat de soort plaatselijk - zoals in de Kaukasus - werd uitgerooeid en nu hier en daar wettelijk beschermd is.

In de eerste eeuwen van onze jaartelling kweekten de Romeinen Buxus in hun tuinen en snoeiden naar hartelust totdat de struiken op een of ander beest geleken! Deze bizarre smaak herleefde in de 16e eeuw en beheerste enige honderden jaren de formele parkaanleg (tuinen van Versailles).

Het palmboompje werd toen opnieuw gekweekt en verknipt totdat hij op alles behalve op een Buxus leek!

Nog heden ten dage herinnert hij, als rechthoekig of cirkelvormig geknipt perkomeininkje, aan vroeger. Maar als men ze wil opkweken tot bomen, zullen velen wat teleurgesteld worden, want een stammetje van 10 cm. doorsnede zal ongeveer 100 jaar oud kunnen zijn! De troost dat ze wel 700 jaar kunnen worden, zal daarbij de meeste mensen niets doen!

Hoe het ook zij; bij een ogenblik stilstaan op ons heimerf kennen en herkennen we vele zaken.
Mogen we het ook beleven.....

Frans Timmers.

EN.....

BRANDEWIJN EN PIMPELEN.

De brandewijn zou + 1000 na Christus uitgevonden zijn. In de 15e eeuw was hier de drank uitsluitend in de apotheek te verkrijgen. Pas in de 16e eeuw behoefde men er niet meer voor naar de apotheker. In elke taveerne kon men toen een brandewijntje bestellen. De kastelijn schonk de drank in een pimpel, en zo ontstond het werkwoord "pimpelen".

(Bron: 't Maatschappelijk leven onzer Voorvaderen in de 17e eeuw", door prof. dr. G.D.J. Schotel.

DE ZEGEN NA KRIJGEN.

Een uitdrukking die stamt uit de middeleeuwen in verband met het doodverklaren door de kerk van een leproze. Het is begonnen in Frankrijk.

Een leproze werd buiten de samenleving gesloten en moest al zwerfend of in een leprozenhuis ver buiten de stad gelegen, zijn of haar leven slijten. De kerk gaf de stakkers echter een troost mee. Er werd een officiële uitvaartsmis gelezen, zonder echter dat de lepralijder daarbij aanwezig was.

Na het "dies irae" trok de priester, voorafgegaan door een misdienaarmet kruis en wijwatersvat naar het huis van de melaatse. Die werd eerst kaalgeschoren en het melaatsenkleed aangetrokken. Vervolgens moest hij of zij plaatsnemen in een draagstoel en ging 't naar het kerkhof.

In een vooraf gegraven kuil moest de zieke zich uitstrekken. De priester hield de absoute en strooide zand op de voeten van de zogenaamde dode. Dan werd de zieke wederom per draagstoel naar het leprozenhuis vervoerd. Daar aangekomen werden de regels bekend gemaakt waaraan de zieke zich voortaan had te houden, waarna de priester de wens uitsprak dat God hem of haar in zijn schone hemel zou opnemen, en plechtig de zegen gaf. De leproze kreeg dus de zegen na; de samenleving was er van af!

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

"De Druiventros" Fam. J. v.d. Velden - van Hoek,
Weth.v.Besouwstraat 2, 5051 SE GOIRLE. tel.34.14.60

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

Cafe-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

INTERPOLIS: samenwerking verzekerd.....

Cafe W. de Kort,
Kloosterstraat 30, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.13.72

Cafe-Restaurant "De Linde",
Dorpsstraat 52, 5051 CL GOIRLE. tel. 34.13.66

Micro-Consult,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

N.M.B.-bank N.V.,
de Hovel 25-27, 5051 NR GOIRLE. tel. 34.90.44

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

Van Puijenbroek Installaties B.V.,
Stationsstraat 12, 5131 BN ALPHEN. tel. 04258-2407

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Bouwbedrijf P.J. Schellekens B.V.,
Dorpsstraat 60, 5051 CL GOIRLE. tel. 34.16.17

Taxi Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf, tel. 34.25.11 /
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Ralph Bunchestraat 21, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.13.74

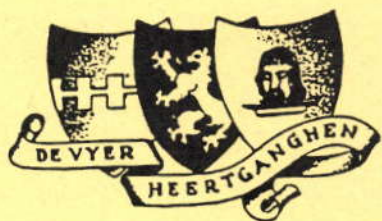
Gebr. Vos B.V., GOIRLE - DUSSEN. tel. 04169 - 1523
Voor al Uw bestratingen, grondwerk en riolering.
(bgg. tel. 013 - 36.54.21 / 34.37.35)

Taxi P. Walsmits B.V.,
Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

Joop de Wilde, veevoerders en dierenbenodigdheden,
Nieuwe Rielseweg 37, 5051 PD GOIRLE. tel. 34.13.84

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,
Weth. v.d. Lisdonkstr. 8, 5051 SG GOIRLE. tel.34.19.82

* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT GOIRLE